

Cyril Bumbálek:

POLITICKÝ SYSTÉM ÍRÁNSKÉ ISLÁMSKÉ REPUBLIKY A JEHO TRANSFORMACE PO ROCE 1989

Oponentský posudek doktorské disertace

Předložená disertace se zabývá tématem, které přes svou velkou aktuální závažnost nebylo u nás doposud v takovémto rozsahu a hloubce zpracováno. Autor má pro takovýto úkol velmi dobré předpoklady: po právnických a orientalistických studiích v Praze mohl shromážďovat podklady k práci za studijního pobytu v Íránu (2004-5), ovládá perštinu, prostudoval podstatnou část rozsáhlé literatury publikované k tématu v angličtině (zčásti íránskými autory) a využil také internetové zdroje. Disertace má ucelenou, plně přehlednou koncepci, a kdyby vyšla tiskem, eventuálně doplněna rejstříkem, byla by dobrou, spolehlivou oporou - faktograficky i v hodnotových soudech - pro média a širší veřejnost, jež probíraná témata nepochybně zajímají.

Po standardním představení práce v úvodu, autor podává krátký výklad o vztahu šíitského imámovského islámu ke státní moci v dějinách až do dynastie Pahlaví, růstu vícebarevné protirežimní opozice a triumfu Chomejního a jeho koncepce *velájat-e faqih*. Jejím uskutečněním v institucionální struktuře Islámské republiky se pak autor zabývá v analytické 3. kapitole, která již patří k jádru práce. Rozlišuje v zavedeném ústavním pořádku tradiční islámské, demokratické a sekulární prvky a ukazuje, jak se promítají do skladby a pravomocí jednotlivých institucí a jaký postoj k nim zaujímaly soupeřící ideologické frakce.

K této části, zabývající se zevrubně probádanými a hojně komentovanými základy íránského pojetí islámské republiky (kromě častého, ale nepřesného termínu teokracie připomínám i možné výrazy nomokracie, případně mullokracie) bych rád dodal několik doplňků. Autor sice uvádí některé precedenty k Chomejního pojetí *velájat-e faqih* (Núrí, Naráqí, M. H. Nadžafí), ale výklad by tu mohl být bohatší. Upozorňuji zejména na disertaci Z. Cvrkala, obhájenou na FFUK v r. 2007, kde figurují v tomto směru názory asi třicítky historických šíitských autorit. Sám jsem tehdy jako oponent upozornil na potřebu zohlednit i arabsky formulované názory Músy a Muhammada Báqira Sadra. V Bumbálkově práci mi tu trochu chybí také obecnější zamyšlení nad pojetím islámského státu nebo islámského řádu (*nizám islámí*), tedy hodnot, po nichž hlučně volají (sunnitští) islamističtí radikálové, přičemž jedinou konkretizací se zatím stal právě jen íránský šíitský model.

Jádro Bumbálkovy disertace a její hlavní přínos tvoří ovšem rozsáhlá, podrobně propracovaná 4. kapitola, věnovaná íránské druhé republice od Chomejního úmrtí a revize ústavy v roce 1989. Autor výstižně charakterizuje problémy s nástupnictvím Chámene'ího do postavení *rahbara*, pragmatické snahy Rafsandžáního, zpočátku slibné a později selhávající reformní snahy Chátamího a vývoj, který dospěl k volebnímu vítězství laického konzervativce Ahmadínežáda. Kapitulu vysoce hodnotím: nabízí analýzu politického vývoje a tvrdých střetů mezi konzervativními a reformními silami, které posavadní mediální prezentace dokázaly zachytit jen v mlhavých obrysech. Postrádám tu nicméně zmínku o rozsáhlých protestních bouřích doprovázejících Ahmadínežádovo znovuzvolení na 2. funkční období v r. 2009. Autor sice zdůvodňuje již v úvodu, proč se vývojem za Ahmadínežádova prezidentství nehodlá zabývat, avšak v závěrech práce poukazuje i na dnešní napětí kolem íránského jaderného programu, takže zcela mlčet o napětí vnitřním a o silné domácí nespokojenosti není, myslím, namístě. Tím spíše, že íránské demonstrace z roku 2009 jsou někdy vykládány jako předehra k arabskému jaru.

Pátá kapitola je věnována zahraniční politice. Má charakter spíše doplňkový k informačně a interpretačně přínosným kapitolám o vnitřním vývoji islámského režimu. Podkapitola 5.1 budí dojem, že byla psána ve chvatu nebo pro jiný účel: obsahuje těžkopádné formulace, poměrně početné překlepy i přehlédnutou věcnou chybu (s. 229, údaj, že radikální studenti zajali americké diplomaty v *únoru* 1979); několik poznámek vysvětluje skutečnosti, které byly již podrobně probrány dříve. Obecně sammozřejmě platí, že kapitola o mezinárodním postavení a zahraniční politice Íránu v práci nemůže chybět.

Celkově je disertace psána dobře čtivým, kultivovaným, k tématu adekvátním jazykem, svědčícím o autorově historické a politologické erudici a kvalitním analytickém myšlení. Oceňuji pozornost, kterou věnuje vedle politických a ideologických zápasů také ekonomickým a sociokulturním otázkám. Některé stránky společenského vývoje ovlivňujícího politiku by si nicméně patrně zasloužily prohloubit (demografický růst, postavení žen, občanská společnost, religiozita v zemi aj.). V roli oponenta upozorním ještě na některé drobné nedostatky, které by takto kvalitní práce v případě předání tisku měla napravit.

Autor někdy nejednotně skloňuje nebo neskloňuje tvary vlastních jmen jako Akbara Hášemí(ho) Rafsandžáního, šáha Pahlaví(ho) apod. V textu nalezneme také nejednotné psaní ajatolláh - jindy ájatolláh, šíité - ší'ité, anebo Chó'í - jindy Chú'í, Musaddeq - Mosaddeq apod. Rozdíl mezi duchovními a laiky je v íránském politickém životě nepochybně značně

významný; autor pracuje s termínem laik, laický - avšak na s. 93 mluví o *civilních* právnících, což může být právě v právním kontextu zavádějící. Zvláštního poklesku jsem si všiml na s. 53, kde se hovoří o Chomejního návratu z Paříže jako o paralele k *návratu* proroka Muhammada z Mekky do Medíny v roce 622. Patrně nemá jít o hidžru, ale naopak o triumfální návrat do Mekky. Rozpaky vzbuzují odkazy na český překlad Chomejního *Velájjat-e Faqih* v poznámkách na s. 87-90, kde je stále důsledně uváděn defektní podtitul *Islámsk vláda*. Proč? Můj výtisk tohoto díla, tištěného česky v Teheránu r. 2004, má znění zcela správné.

Nebylo by spravedlivé uzavírat posudek výčtem drobných poklesků. Disertace je jednoznačně kvalitním zpracováním náročného, významného tématu. V diskusi bychom mohli rozvinout případné perspektivy dalšího výzkumu a využití díla. Jeho přínos, zvláště u kapitoly 4, je zřejmý. Disertaci v předložené podobě doporučuji k obhajobě za účelem přiznání doktorského titulu Ph.D.

V Praze 20. dubna 2013

Prof. PhDr. Luboš Kropáček, CSc.